

J. G. Lotscher – en okänd musiker och kompositör.

Man söker förgäves i musiklexikon och andra uppslagsböcker efter någon uppgift om J. G. Lotscher, kompositören till den kända julhymnen: Åra vare Gud. Hans hymn finnes intagen i de flesta samlingar av julsånger. Den förekommer i samlingar av körverk t. ex. Hymnarium för Svenska Kyrkan, Dur och Moll m. fl. Den är även känd från den i flera upplagor utgångna sångsamlingen Sions Toner.

Kompositören till en sång, som är så allmänt spridd och känd, borde väl också vara känd. Men ingenstädes finnes, som sagt, någon enda uppgift om vem han är.

Efterföljande artikel är ett försök att teckna hans bild.

Johan Georg Lotscher var till börden stockholmare, född i Kungl. Hof församlingen i slutet av oktober 1733. Han döptes den 30 oktober, enligt dopboken till Johan Georgen. Fadern hette Jacob Lotzgesell och var anställd vid kungl. stallet. Namnet tyder på tysk härkomst. Hovstallets räkenskaper giva också vid handen, att Jacob Lotzgesell tillhörde den stab av stallbetjante, som kom med arvprinsen Fredrik av Hessen till Sverige 1714. Omkring 1720 trädde han i äktenskap med Anna Catharina Lidman. Med henne hade han tre söner, av vilka den äldste, Erik Vilhelm, blev perukmakare; den andre i ordningen, Jacob, gördelmakare och fader till hovpredikanten och kyrkoherden i Arnö i Uppland, Johan Jacob Lotscher. Den yngste sonen, Johan Georg, flyttade efter faderns år 1737 inträffade död jämte modern till Maria församling på Söder. Samtliga medlemmar av familjen antogo omkring 1750 namnet Lotscher.

Tidigt måste Johan Georg ha hängivit sig åt musiken, ty redan vid 17 års ålder sökte och erhöll han anställning som organist i Maria. Han hade flera medtävlare om platsen, Zellbell d. y., Gleichman och Dijkman. Vid omröstningen den 19 november 1750 inom fullmäktige, utsedda för organistvalet, tillföll 10 röster Lotscher. Närmast intill i röstetal (8 röster) kom Ferdinand Zellbell d. y., om vars skicklighet, man »fått ett och annat berättat». Namnet Zellbell var välkänt i Maria. Fadern hade en tid varit organist därstädes; han hade varit kontrollant under arbetet på den nya orgeln, som blev färdig 1738; han spelade för övrigt vid orgeln sin evning, eftersom den ordinarie organisten, den med tiden tämligen äventyrlige Ernst Johan Londicer, var sjuk. Men »som hr Lotscher således hade pluraliteten skulle han ock bliva organist här vid församlingen». Han efterträdde sålunda nyssnämnde Londicer, vilken blev av kyrkorådet avsatt från sin befattning.

Med iver gick den unge organisten till sitt kall. Företrädaren hade under några år misskött både sig själv och orgelverket. Lotscher såg snart och påpekade för kyrkorådet »nödvändigheten af Orgelwärckets inventering, stämning och omlagning, efter som det torde på åtskillige

ställen wara felacktigt.» Hans påpekanden behjärtades. Han fick själv i uppdrag, att mot en blygsam ersättning, göra vissa småreparationer.

Detta uppdrag blev, som vi skola se, endast en inledning till den serie orgelrestaureringar, som Lotscher under åren igångsatte. Han var under sin livstid bosatt inom fyra stockholmsförsamlingar, och i alla fyra är hans namn förbundet just med respektive församlingars orgelverks förbättrande.

Vid den stora våldeld, som övergick Maria församling den 19 juli 1759, brann kyrkan. Då förstördes orgeln i grund. Kyrkan var åter färdig 1763. Men något nytt orgelverk kom ej till stånd förrän 1778. När detsamma högtidligen invigdes i närvaro av konungen trakterades instrumentet av den kort förut valde organisten Olof Åhlström. Lotscher »hade afsagt sig ytterligare continuation af organistsysslan».

Den »olyckelige eldswådan» hade lagt 300 gårdar omkring kyrkan i aska. Även Lotschers hem hade brunnit ner. Han bosatte sig nu med sin moder i Katarina församling, där han 1770 såsom »en både hederlig och i musiqven wälförfaren samt inom församlingen wäl känd man» tillbjöds organistbefattningen. Han antog erbjudandet, mest därför, att han kände det som en skyldighet att göra det, därför att »han wid flere tilfällen blifwit på ett synnerligt sätt med Kyrkorådet och församlingens förtroende hedrad». Tidigare hade han nämligen »afslagit det tilbud honom af S:t Jacobi församling blifwit giordt, då OrganistSyslan där war ledig, och det af den grund at han icke behöfde den förtjenst som en sådan Sysla medförer.» Orgeln var vid Lotschers tillträde nyrestaurerad, och det på Lotschers eget initiativ. Vid den undersökning av orgeln han verkställt 1769 hade han funnit »åtskillige bristfälligheter, bestående förnämligast deruti, at träwäcket gistnat, samt piporna gått utur sine ställen.» Vid den snart nog följande restaureringen utövade han, enligt eget åtagande och utan krav på ersättning, kontrollantskapet. Kyrkorådet fann emellertid, när arbetet var färdigt, att han borde »ihogkommas med en gáfwa af Sexhundrade daler kopparmynt».

Med utgången av år 1774 frånträdde Lotscher organisttjänsten i Katarina. Hans borgerliga yrke, bankokommissariens, tog alltmer hans tid i anspråk. Men hans intresse för kyrkoorgeln försvann ingalunda.

Lotscher flyttade till S:ta Clara någon gång på 1780-talet. I maj 1792 gav han i ett skriftligt utlåtande sitt omdöme om orgeln där. Även i detta hade han välgrundad anledning, att klaga över ett försummat orgelverk. »S:te Clarae Kyrkas Orgelwärc är för det närwarande af damb så förqwaft, at ej hälften af detta stora wärc gör sin tilbörliga tjenst.

Uti detta widlöftiga Pip-wärc finnes ej en enda ren stämma; Ty dambet har gjort en del pipor aldeles tysta, den öfriga delen åter aldeles falska. — En skyndsam hjälp är således högst nödig om ej detta dyrbara Orgelwärc sluteligen skall råka uti ett ännu större förfall.»

Kyrkorådet slöt ofördröjligen kontrakt med orgelbyggaren Olof Schwan om verkets rengöring. När detta arbete var avslutat, anmodades Lotscher att avfatta en promemoria angående orgelverkets vidmakthållande.

Här i S:ta Clara erhöll Lotscher även ett annat uppdrag av ganska

intressant natur. När organisttjänsten var ledig 1797 anmälde sig som sökande till densamma även en ung notarie i Svea Hofrätt Erik Gabriel von Rosén. Lotscher anmodades att vara censor vid de prov v. Rosén skulle avlägga »af sin insigt och färdighet i Kyrko-Musik». Lotscher hörde honom spela vid trenne tillfällen och fann, »at notarien Rosén til nöjes exequerat de vid den allmänna Gudstjensten mest förekommande musikaliske Theser» och tillstyrkte hans antagande till organist. Han uttalade även den förmodan att v. Roséns »egen flit, skicklighet och medfödda Disposition för wettenskapen snart skulle tillskynda honom en önskelig förkofran, så wäl uti den Theoretiska som Praktiska utöfningen.» — Det är väl troligt, att det var genom denna Lotschers rekommendation, som v. Rosén erhöil den sökta befattningen.

Lotscher och v. Rosén skulle ännu en gång sammanträffa så att säga å tjänsten vägnar. Det var i S:t Nicolai, där båda slagit sig ned wid tiden omkring sekelskiftet. I S:t Nicolai skulle en ny kyrkorådsledamot väljas, och man ville, inför en just då påtänkt reparation av orgeln, helst ha en, som kunde förstå sig på ett sådant instrument. Lotscher blev av någon föreslagen »såsom en god kännare af Orgelwärk och dess skötsel» samt enhälligt vald. I det i högtidliga ordalag avfattade kallelsebrevet till ledamotskapet av kyrkorådet gives Lotscher erkännandet att vara »en om kyrkans och församlingens gemensamma wäl och bästa nitisk man, hwilken vid flere tillfällen upmuntrande prof deraf ådagalagt.» Sedan beslut fattats om rensning av orgelverket, föll på Lotschers lott att å kyrkorådets vägnar med Schwan sluta kontrakt härom. Han själv skulle jämte församlingens organist, den nyssnämnde v. Rosén utöwa tillsynen öfver reparationsarbetet. Lotschers uttalande om v. Rosén wid kyrkorådets sammanträde i maj 1805 förtjänar att anföras. Lotscher yttrade om honom, att han »ej allenast täflar med alla andra uti orgelspelningen, utan jemwäl för sitt nöje skull winnlagt sig om kundskapen i sjelfwa Orgelbyggnaden och dess mechanicke, hwilken sidstnämde egenskap äfven hos de bäste Spelare på Orgelwärk är ganska sällsynt.» Den förmodan Lotscher hade uttalat i S:ta Clara hade blivit verklighet. Som bekant tillvann sig v. Rosén erkännande som sin tids främste orgelspelare.

Allt detta intresse för musiken och för kyrkans ädla instrument motiverar hans inval i Musikaliska Akademien den 16 juli 1800. Den 15 november »emottogs han såsom Kongl. Academiens Ledamot och intog dess rum». Han blev nu av Musikaliska Akademien använd för olika uppdrag. Bland annat att granska och giva utlåtande om dispositionen till det nya orgelverket i Strängnäs 1800, varwid han företrädde en annan mening än Olof Ahlström, som uppgjort dispositionen, samt att år 1803 genomse en av lektor Segerstedt i Strängnäs skriven koralbok. Segerstedts åstundan var, att få »beledsaga sin tiltänkta Choralbok med Kongl. Academiens bifall och auctorisation.» Lotscher fann sig ej kunna tillstyrka, »innan arbetet är nått större fullkomlighet och Choralboken undergått en noggrannare pröfning och granskning.» Segerstedt tog tillbaka sin värdsamma anhållan, och hans psalmmelodier blevo ej utgivna.

Vid ett annat tillfälle, kort efter inualet i akademien, fick Lotscher

jämte professor Palmstedt uppdraget, att »på Kongl. Academiens vägnar låta cancellisten i Kongl. KrigsCollegie Nils Sjöberg för sig spela prof samt bevis däröfver sedermera Kongl. Akademien meddela».

När Lotscher skrev sin julhymn, har jag ej kunnat utröna, ej heller om flera kompositioner än denna utgått ur hans hand. Ingen annan än denna är i varje fall känd. Men att Lotscher var en musikälskare, har med all tydlighet framgått av det föregående. Och att i det lotscherska hemmet musik odlades, därom kan den efterlämnade bouppteckningen på sitt vis giva vittnesbörd. Där omnämnes icke specificerade musikalier samt följande: »Musikaliska Instrumenter: 1 Clavecin, 1 Claver, 2 Violonceller, 2 små Violer, 1 Altviol». Om svärfadern, presidenten Fredenstierna, säges, att han författade andliga sånger. Man kan tillåta sig den gissningen, att Lotscher kan ha satt musik till någon eller några av dessa. Men detta är endast en gissning.

Lotscher befordrades år 1775 till bankokommissarie. Han antogs såsom e. o. 1752 efter att några månader ha tjänstgjort på prov. I banken blev han anlitad på olika poster, avancerade undan för undan och erhöll sin »Commissariefullmakt» den 18 maj 1775.

Kort efter denna utnämning ingick Lotscher äktenskap med Anna Antoinette Fredenstierna, dotter till presidenten i Svea Hovrätt Adam Fredenstierna. Bröllopet stod den 13 juni 1775 på Ekebyhovs sätesgård i Ekerö socken, hos brudens broder, hovrättsrådet Fredenstjerna. Äktenskapet blev barnlöst. Hustrun avled den 22 mars 1802. En månad senare upprättade Lotscher sitt testamente. I inledningen till detsamma slår emot en en doft av stilla fromhet. Man kan skönja det draget genom Loschers hela levnad. Man känner under det man letar samman de spridda bladen ur hans levnads historia, att man stiftar bekantskap med en ädel människa.

Lotscher avled den 21 oktober 1805. Sin kvarlåtenskap hade han skänkt bort till välgörande ändamål i S:t Nicolai församling.

Augustinus Malmberg.

Svensk orgelkonst under 1934.

Om svensk orgelkonst under 1934 i stort sett icke företer några större olikheter vid jämförelse med de närmast föregående åren, så kan å ett område av densamma, nämligen nyskapandet av orgelmusik för gudstjänstbruk, antecknas en avsevärt ökad livaktighet. Antalet verk, som enligt tillgängliga uppgifter föreligga i manuskript, uppgår till ej mindre än 28. (Motsvarande siffra i fjol var 2). Med avseende på formen anknyta de nya tonsättningarna i allmänhet till klassikerna (Pachelbel, Buxtehude och Bach), i enstaka fall till sentida mästare (Reger). Alla dessa nykompositioner stå väl ej konstnärligt sett på samma höga plan, men de röja genomgående en tydligt förnimbar strävan efter en objektiv, kyrkligt betonad stil. De ifrågakvarnande verken äro: